

Advantages of being a nurse in the organization improvement of nursing in preschool education

Zuhra GANIEVA, Shohista MAMASOLIEVA

Samarkand State Medical Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

30 January 2022

Accepted 20 February 2022

Available online

15 March 2022

Keywords:

health protection
preschools,
children,
nurses,
health care

ABSTRACT

Today, with the development of medical science and improvement of medical technology around the world, the role importance of the work of medical personnel in the health system is growing with the conditions and methods of providing preventive care to the population. The organization of coordinated work of medical services and departments depends on knowledge and skills, professionalism throughout the activity. High professionalism of medical staff is especially important when working with children.

One of the most pressing issues in the work of nurses is implementation of preventive measures. With the reform of the health care system, health workers have a great responsibility: the limits of their powers are expanding not only in matters of care, but also in the diagnosis of pathological conditions. This is of paramount importance in the process of preventive screening of children in preschool settings. The role of the preschool educational institution in preparing children for school education through the comprehensive intellectual, moral, aesthetic and physical development of children is great. Carried out by medical staff of the territorial health authorities attached to the institution in the prescribed manner. There are shortcomings in the work of nurses in preschool education on the above tasks.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2/S-pp400-406>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Maktabgacha ta'lim muassasalarida hamshiralik ishini tashkil etish va takomillashtirishda hamshira bo'lishining afzal tomonlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

maktabgacha ta'lim

Bugungi kunda dunyo bo'ylab tibbiyot fanining rivojlanishi va tibbiy texnologiyalarning takomillashishi, aholiga tibbiy-

muassasalari,
bolalar,
hamshira, t
ibbiy xizmat.

profilaktika yordami ko'rsatish shartlari va usullari bilan tibbiyot xodimlarining sog'liqni saqlash tizimidagi faoliyatining o'zni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Tibbiy xizmatlar va bo'limlarning yaxshi muvofiqlashtirilgan ishini tashkillashtirish bilim va mahoratga, faoliyat davomidagi professional munosabatga bog'liq. Bolalar bilan ishlashda tibbiyot xodimlarining yuqori professionalligi alohida ahamiyatga ega.

O'rta tibbiyot xodimlari faoliyatida ham profilaktika chora tadbirlarni amalga oshirish eng dolzarb muammolarda biri hisoblanadi. Sog'liqni saqlash tizimida olib borilayotgan islohatlarga bog'liq holda, tibbiyot xodimlariga katta mas'uliyat yuklangan: ularning vakolatlari chegaralari nafaqat parvarish masalalarida, balki patologik holatlarni tashxislashda ham kengaymoqda. Bu maktabgacha ta'lim muassasalari sharoitida bolalarni profilaktik tekshirish jarayonida eng katta ahamiyatga ega. Bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishda ta'lim-tarbiya berish orqali bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasasining o'zni katta. Bolalarga tibbiy xizmat ko'rsatish davlat maktabgacha ta'lim muassasasining tibbiyot xodimlari va ushbu muassasaga belgilangan tartibda birlashtirilgan hududiy sog'liqni saqlash organlarining tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida hamshiralarning faoliyatida yuqorida keltirilgan vazifalar yuzasidan kamchiliklar ko'zga tashlanmoqda.

Преимущества профессии медсестры в организации совершенствовании сестринского дела в дошкольном образовании

Ключевые слова:

дошкольные учреждения,
дети,
медсестры,
здравоохранение

АННОТАЦИЯ

Сегодня с развитием медицинской науки и совершенствованием медицинской техники во всем мире возрастает роль и значение труда медицинских кадров в системе здравоохранения, условия и методы оказания профилактической помощи населению. Организация сложной работы медицинских служб и отделений зависит от знаний и умений, профессионализма во всей деятельности. Высокий профессионализм медицинского персонала особенно важен при работе с детьми.

Одним из наиболее актуальных вопросов в работе медицинских сестер является проведение профилактических мероприятий. С реформированием системы здравоохранения на медицинских работников ложится большая ответственность: расширяются пределы их полномочий не только в вопросах оказания помощи, но и в диагностике патологических состояний. Это имеет

первостепенное значение в процессе профилактического осмотра детей в дошкольных учреждениях. Велика роль дошкольного образовательного учреждения в подготовке детей к школьному обучению путем всестороннего интеллектуального, нравственного, эстетического и физического развития детей, осуществляемого медицинским персоналом территориальных органов здравоохранения, прикрепленных к учреждению в установленном порядке. Имеются недостатки в работе медицинских сестер дошкольного образования по вышеперечисленным задачам.

Maktabgacha ta'lim muassasasi hamshirasi jismoniy va ruhiy salomatlikni mustahkamlaydigan, sog'liqni saqlash qarorlarini qabul qiladigan, kasalliklarning oldini oladigan va maktab ko'rsatkichlarini yaxshilaydigan sog'liqni saqlash bo'yicha ta'lim berish orqali birlamchi profilaktikani qo'llaydi. Sog'lom turmush tarzi, xatarlarni kamaytiruvchi xatti-harakatlar, rivojlanish ehtiyojlari, kundalik hayot faoliyati va o'z-o'zini profilaktika qilish kabi mavzularni muhokama qilishda hamshira bolaning rivojlanish darajasiga, o'quv ehtiyojlariga, tayyorligiga va qobiliyatiga mos keladigan o'qitish usullaridan foydalanadi. Skrininglar, tavsiyalar va kuzatuvlar bog'cha hamshiralari sog'liqni saqlash bilan bog'liq muammolarni erta bosqichda aniqlash va davolash uchun foydalanadigan ikkinchi darajali profilaktika strategiyalaridir. Ular tashxis qo'yilgan sog'liqni saqlash sharoitlari va xavotirlarini bartaraf etish orqali uchinchi darajali profilaktikani ta'minlaydilar.

Bolalarning yuqumli kasalliklar tufayli bog'chaga kelmasligi har yili millionlab o'quv kunlarining yo'qolishiga olib keladi [1]. Amaliyot standartlari va jamoatchilik salomatligi nuqtayi nazaridan kelib chiqqan holda, muassasa hamshirasi yuqumli kasalliklarni nazorat qilish orqali xavfsiz va sog'lom bog'cha muhitini ta'minlaydi, bu vaksinalarni targ'ib qilish, bog'cha miqyosida infeksiyaga qarshi kurash choralarini qo'llash, kasalliklarni nazorat qilish va hisobot berish. Ular bo'lgan bog'chalarda emlashga muvofiqlik ancha yuqori [2].

Bog'cha hamshirasi o'quvchilar va oilalarga sog'liqni saqlash xizmatlari, moliyaviy resurslar, boshpana, oziq-ovqat va salomatlikni mustahkamlashda yordam berib, salomatlikni tenglashtirishga intiladi. Bu rol muassasa jamoasidagi barcha ta'lim oluvchi bolalar uchun javobgarlikni o'z ichiga oladi va hamshira, ko'pincha, bolalarni parvarish qilish bilan shug'ullanadigan barcha xizmatlar va agentliklardan xabardor bo'lgan yagona sog'liqni saqlash mutaxassisi hisoblanadi.

Bog'cha hamshiralari ikki xil jamoaning (ta'lim va tibbiy/hamshiralik) a'zolari bo'lib, ular erkin muloqot qila oladilar va ikkala sohadagi amaliyotchilar bilan faol hamkorlik qiladilar [3]. Muammolar menejeri sifatida bog'cha hamshirasi bolalar sog'lig'ini tibbiy uy, oila va maktab o'rtasida muvofiqlashtiradi. Shaxsiy sog'liqni saqlash rejalarini tuzish, yangilash va amalga oshirish bog'cha hamshirasining roli uchun asosiy hisoblanadi [4].

Bog'cha hamshiralari sog'liqni saqlashning haqiqiy va potentsial muammolari uchun sifatli tibbiy yordam ko'rsatadilar. Ular ta'lim olayotgan bolaning to'g'ridan to'g'ri parvarish ehtiyojlarini, shu jumladan, dori -darmonlarni qabul qilish va muntazam davolanishi va boshqa protseduralarni ta'minlaydi [5]. Bog'cha hamshirasi muassasa

surunkali xastalikka chalingan yoki sog'lig'iga alohida ehtiyoj sezadigan bolani muvaffaqiyatli davolash yoki yordam berish uchun zarurdir.

Hozirgi bog'chalar sog'liqni saqlash amaliyoti modellari va bog'cha hamshiralarning yuklamalari talabalarning salomatligi va xavfsizligi ehtiyojlarini ta'minlash uchun sog'liqni saqlash vazifalarini litsenziyasiz yordamchi xodimlarga topshirishni talab qilishi mumkin. Biroq bog'cha hamshiralarning simptomlarni baholash va davolash uchun bolalar bilan to'g'ridan to'g'ri ishlashi, bolalarning bog'chada uzoq qolib ketish va ota-onalarning ish vaqtini uzaytirib yuboradi.

Sifatni yaxshilash – bu uzluksiz va tizimli jarayon bo'lib, u sezilarli yaxshilanish va natijalarga olib keladi va sog'liqni saqlash sohasidagi islohotlar va amaliyot standartlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Sifatni doimiy ravishda yaxshilash – bu amaldagi hamshiralik jarayoni: baholash, muammoni aniqlash, harakat rejasini ishlab chiqish, rejani amalga oshirish va natijani baholash. Bu jarayon orqali ma'lumotlarni yig'ish maktabgacha ta'lim muassasi hamshirasining zarur vazifasidir.

Bog'cha hamshirasi tomonidan bolalarga va bog'cha jamoalariga tibbiy yordam ko'rsatilishi hozirgi dalillarga asoslangan holda bog'chada hamshiralik ishi bo'yicha rasmiy tadqiqotlar o'tkazish zarur. Bog'cha hamshiralari o'zlari yiqqan ma'lumotlarini salomatlik va ilmiy natijalar uchun foydalanadilar.

Maktabgacha ta'lim muassasasining tibbiy kabinetidagi hamshiralalar quyidagilarni amalga oshiradi: dezinfeksiya, sterilizatsiyadan oldingi tozalash va asboblarni sterilizatsiya qilish; dori-darmonlarni, shu jumladan, tibbiy immunobiologik preparatlarni mas'ul saqlash, flakonlarda etiketkalarining saqlanishini, dori-darmonlarni ishlatish muddatlarini nazorat qilish; asepsiya va antiseptika qoidalariga rioya qilish.

COVID-19 pandemiyasi paytida qoidalar ta'lim tizimidagi muassasalar faoliyatiga vaqtinchalik cheklovlar qo'yadi va maktabgacha ta'lim muassasalarida, vaqtincha yuzma-yuz o'qitishni to'xtatadi. Mashg'ulotlar masofadan o'qitish usullari va texnologiyalaridan foydalangan holda, onlayn ta'lim rejimida o'tkaziladi. Agar milliy qonunchilik darslarni yuzma-yuz o'tkazishga ruxsat bersa, bog'cha rahbari ma'lum bir muassasa roziligi bilan yuzma-yuz o'qitishni ma'lum muddatga to'xtatib qo'yishi mumkin va vakolatli mahalliy sanitariya-epidemiologiya xizmatlarining ijobiy xulosasiga asoslanib, agar mavjud epidemiologik vaziyat o'quvchilar salomatligiga xavf tug'dirsa, tegishli mutaxassislar ko'magidan foydalanishadi, shu o'rinda hamshiralardan ham.

Cheklovlar mavjud bo'lganda, bog'cha rahbari o'z vazifalarini bajarishi, shu jumladan, onlayn mashg'ulotlarni tashkil qilish uchun javobgardir. Boshliqning o'z majburiyatlari doirasida, xususan, quyidagilar mavjud:

- tarbiyalovchilar va tarbiyalanuvchilar birinchi tez yordamga, dasturiy ta'minotga va Internetga ulanganligi yoki yo'qligini aniqlaydi;
- o'quvchilarning ta'lim ehtiyojlari, psixologik va jismoniy qobiliyatlarini hisobga olgan holda o'qituvchilar va o'quvchilar yoki ularning ota-onalari o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtiradi.

Hamshiralik ishida klinik tayyorgarlik bolalarni tarbiya qilishning muhim davri hisoblanadi. Tarbiyalanuvchilar sog'lom va kasallardan holi bo'lib voyaga yetishlarida bog'cha hamshiralari roli juda katta, sir emaski. Bog'cha kollektiv jamoasi bilan birgalikda bilim va ko'nikmalarga asoslanib hamshira ish faoliyati bevosita bolalar bilan ishlagan holda olib boradi [6].

Bolalar salomatligi va bolalarni parvarish qilish bo'yicha klinik tayyorgarlik qo'llanmasiga ko'ra, bolalarga har tomonlama g'amxo'rlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari bolalarning oilalari bilan boradigan jarayonni ham o'z ichiga oladi. Bu sohada bolalarning klinik mashg'ulotlari bolalar bog'chalarida o'tkaziladi.

Bolalar bog'chalari 0 dan 6 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan joylar hisoblanadi. Bolalar bog'chasida hamshiralik esa bu 3 oydan to 3 yoshgacha bo'lgan bolalar sog'ligi uchun mas'ullikdir. Bolalar bog'chasi-bu eng kamida 3 yoshgacha bo'lgan bolalarga mo'ljallangan ijtimoiy-ta'limiy muassasadir [7]. Bog'chalar ota-onalar bandliklari davomida bolaga sog'lom ijtimoiy muhit yaratib berish, uning jismoniy va aqliy rivojlanishini ta'minlash va shu o'rinda sog'lig'ida muammosi bor bolalar bilan ishlash shart-sharoitlarini yaratib berishga ham mas'uldir. Bolalar bog'chasi-maktabgacha ta'lim muassasasi 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun ta'lim muassasasi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida birinchi bosqich sifatida bolaning umumiy tana sog'ligiga va boshqalar bilan muloqotiga ko'p e'tibor beriladi. Bu jarayon, albatta, ota-onalar bilan bevosita aloqa bilan olib boriladi. Faqatgina bakalavr diplomi bor bo'lgan hamshiralargina bog'chalarda bolalarga xizmat ko'rsata oladi, ularning sog'ligini nazorat qilaolish huquqiga egadirlar. Bundan tashqari, zarur bo'lganda qo'shimcha vazifalar yuklatilganda, boshqa professionallardan ham yordam olish mumkin va bu professionallar kamida o'rta maxsus ta'limga bo'lishlari kerak.

Ba'zi tarbiyalovchilar bolalar bog'chalarida doimiy hamshira bo'lishi kerak deb hisoblaydilar. Haqiqatan ham, hamshiraning bilimini inobatga oladigan bo'lsak, ularning bog'chada faoliyat olib borishi kelajakda sog'lom avlodning yetishishiga juda katta hissa qo'shadi. Bu borada ko'pgina tadqiqotlar o'tkazilgan va Portugaliyada o'tkazilgan savol-javobdagi tarbiyalovchilarning fikrlariga yuzlanadigan bo'lsak ham, fikrimiz qanchalik to'g'riligiga amin bo'lamiz [8]:

“Menimcha, bog'chada hamshiraning bo'lishi juda muhim, hech bo'lmasa kuniga 4 soat, u nafaqat bolalarning, balki bog'chada ishlayotgan barchaga o'z yordamini ko'rsata oladi”.

Bundan tashqari, hamshiralar maktabgacha ta'lim muassasalarida bo'lishi kelajakda jamiyatda sog'lom individuallar ko'payiga juda katta hissa bo'lib rol o'ynaydi. Mana shu sababdan Ispaniyada hamshiralar 30 yildan ortiqroq muddatdan beri ish olib borishmoqda [9]. Maktab sog'liqni saqlash hamshirasi avtonomni rivojlantirishga qodir tadbirlar, ya'ni sog'liqni saqlash, kasalliklarning oldini olish va bog'cha doirasida sog'lom yoki kasal bolalarga yordam berish va ularni reabilitatsiya qilish ko'p tarmoqli guruh va boshqa sohalardagi hamshiralar bilan hamkorlikda ish olib borishdir.

Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi tarbiyalovchilarning fikriga ko'ra, bog'chada hamshiraning bo'lishi bolalarning o'sish va rivojlanishini birdek rag'batlantiradi.

Umuman olganda, bolaning o'sish va rivojlanishidagi qiyinchilik va murakkabliklarni bilish bog'chada hamshiraning roli juda murakkab va muhimligini ta'kidlaydi. Bu degani, hamshiralar o'z ustilarida uzluksiz ishlari kerakligini ta'kidlaydi. Agar bolada biron-bir kasallik alomati bo'lsa, hamshiralar o'z bilimlaridan foydalanishga qodir va asosiy kasallikni aniqlash va yaxshilash uchun zarur choralarni ko'rish yoki simptomlarni yengillashtirish choralarni qidirishi kerak, shuningdek, bola kasalxonada qolishi mumkinmi yoki yo'qligini hal qilishi kerak.

Prezidentimiz Sh. Mirziyoev tomonidan mazkur sohadagi islohotlar izchil davom ettirilib, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini hozirgi zamon talablari va

standartlari asosida rivojlantirish, ularni rekonstruktsiya va modernizatsiya qilishga qaratilayotgan e'tibor zahirida ham kelajagimiz egalarining hech kimdan kam bo'lmay ulg'ayishlari hamda buyuk ajdodlarga munosib voris bo'lib voyaga yetishlarini ta'minlashdek ezgu maqsad mujassam.

Jumladan, Davlatimiz rahbarining qarori bilan tasdiqlangan Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017–2021-yillarga mo'ljallangan dasturda keng ko'lamli strategik maqsadlar, muhim vazifalar belgilangani bilan ahamiyatlidir.

Xususan, hujjatda bugungi kundagi hayotiy talab va ehtiyojlar, sohada yechimini kutayotgan masalalar hamda hali ishga solinmagan imkoniyatlar hisobga olinganligi barchamizni quvontiradi.

Haqiqatan ham, bugungi kunda qishloq joylarida maktabgacha ta'lim muassasalari sonini keskin oshirish zarurati ko'rinmoqda. Ayrim qishloq sharoitida yashaydigan yosh onalar uchun bolalar bog'chasi masalasi hayotiy ehtiyojga aylangan.

Albatta, bu ehtiyoj bejiz emas. Maktabgacha ta'lim muassasalari, birinchidan, maktab yoshiga qadar bo'lgan bolalarning umumiy savodini chiqarish, bolalarda Vatanni sevis, u bilan g'ururlanish hissini uyg'otish, Konstitutsiyani o'rgatish, dunyoqarashini kengaytirish imkonini berayotgan bo'lsa, ikkinchidan, yosh bolali onalarning mehnat qilishga oid konstitutsiyaviy huquqini ro'yobga chiqarishga ham xizmat qiladi.

Davlatimiz rahbarining mazkur qarorida 3-6 yoshdagi maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olinmagan bolalarni ularning ota-onalarini metodik qo'llanmalar bilan ta'minlash orqali maktab ta'limiga tayyorlashni tashkil etishga alohida e'tibor qaratilgani bolalarni ta'limning keyingi bosqichiga tayyorlash darajasini yuksaltiradi.

Shu o'rinda maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarni intellektual, jismoniy, axloqiy jihatdan tarbiyalash, umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish, bolalarni maktabga sifatli tayyorlash maqsadida turli to'garaklar, ma'naviyat va ekologiya xonalari, kichik muzey, kutubxonalar tashkil etish borasidagi an'analarni izchil davom ettirish maqsadga muvofiq. Chunki kitobga, san'atga, ilmga, umuman, kelajakda muayyan kasbni egallashga bo'lgan qiziqish bolalarda ayni shu davrda shakllanadi. Muxtasar aytganda, maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlab, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otadi, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. Shunday ekan, bu tizim faoliyatini yanada kuchaytirish, maktabgacha ta'lim muassasalarida har tomonlama qulay shart- sharoitlar yaratish, ularga maktabgacha yoshdagi bolalarni keng jalb etish farzandlarimizning barkamol va yetuk shaxs bo'lib shakllanishida muhim o'rin tutadi.

Kezi kelganda ta'kidlash joizki, ko'p hollarda ota-ona va bola munosabatlarida taqiqlovchi ko'rsatmalar ustuvorlik qiladi. Bu jarayonda bir qator noto'g'ri qarorlar qabul qilinadiki, uning zahirida pedagogik-o'quvsizlik, ta'bir joiz bo'lsa, savodsizlik yotadi. Aslida, ota-ona o'z farzandiga ta'qiqlab qo'ygan narsasini o'zi xotirjam bajaradi. Masalan, uzoq muddat davomida televizor ko'radi, bir-biriga, shu jumladan farzandlariga qo'pol muomalada bo'ladi, qo'shnisiga yolg'on gapiradi va hokazo.

Umuman, barkamol avlod-sog'lom avlod tarbiyasi, istiqbolli kelajak uchun qayg'urish demakdir. Chunki Vatanni sevgan odamgina unga munosib farzand tarbiyalay oladi. Kasbi, yoshi, jinsi, millatidan qat'iy nazar bugun har bir yurtdoshimiz barkamol avlod tarbiyasiga daxldor bo'lmog'i lozim. Ana shundagina birinchi Yurtboshimizning "Sog'lom avlod deganda, shaxsan men, eng avvalo, sog'lom naslni, nafaqat jismonan baquvvat, shu bilan birga ruhi, fikri sog'lom, iymon-e'tiqodi butun, bilimli, ma'naviyati

yuksak, mard va jasur, vatanparvar avlodni tushunaman. Buyuk davlatni faqat sog'lom millat, sog'lom avlodgina qura oladi", degan dono fikrlari zahirida o'sib kelayotgan barkamol avlodga buyuk ishonch mujassamligini yanada chuqurroq tushunib etamiz.

Oila sharoitida ota-onalar alohida e'tibor qaratishi lozim bo'lgan muhim jihatlardan biri bu – atrof-muhitni, olamni, shu jumladan oiladagi mikromuhitni bola tomonidan qiziqish bilan idrok etish ma'naviyat va vatanparvarliklarni rivojlantirishining belgilovchi omilidir.

Xulosa qilib aytganda, hamshiralarning to'liq stavkada maktabgacha ta'lim muassasalarida ish olib borishi mamlakatimizda hali to'liqligicha o'rganilmagan mavzulardan hisoblanadi. Bu borada olib borilgan ishlar dunyo hamjamiyatida ham yetarli emas. Shuni aniqki, bu jarayon hamma bog'chalarda bo'lishi kerak va buning isbotini biz dunyo malakasidan parchalarga asoslanib tepada ko'rib chiqdik. Hamshiralar o'zlari olgan bilim va ko'nikmalar yordamida nafaqat bolalarga ko'mak va yordam ko'rsatishadi, balki o'sha yerda ishlaydigan hodimlarga ham o'z tibbiy xizmatlarini ko'rsatishga qodirlar. Ular shu sababdan maktabgacha ta'lim muassasalarida katta rol o'ynashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kasalliklarni nazorat qilish va profilaktika markazlari, 2011.
2. Baisch, Lundeen & Murphy, 2011.
3. Wolfe, 2013.
4. McClanahan & Weismuller, 2015.
5. Lineberry & Ickes, 2015.
6. Escola Superior de Enfermagem de Coimbra. Ensino clinico de cuidados primários/diferenciados – área de Enfermagem de Saúde Infantil e Pediatria: Guia Orientador. Coimbra: ESEnfC; 2016.
7. Ministério da Educação. Departamento da Educação Básica. A educação pré-escolar e os cuidados para a primeira infância em Portugal. Lisboa: Ministério da Educação. Departamento da Educação Básica; 2000.
8. https://scielo.isciii.es/pdf/eg/v17n51/en_1695-6141-eg-17-51-368.pdf.
9. Asociación Madrileña de Enfermería en Centros Educativos. Propuesta sobre las competencias profesionales de la enfermería escolar. Madrid: Asociación Madrileña de Enfermería en Centros Educativos; 2016.
10. NASN, 2016.
11. Lineberry & Ickes, 2015.
12. Ministério da Educação. Departamento da Educação Básica. A educação pré-escolar e os cuidados para a primeira infância em Portugal. Lisboa: Ministério da Educação. Departamento da Educação Básica; 2000.